

Onderzoek naar het stopzetten van een criminele carrière

De waarde van narratieve analyse

KRISTOF CLONEN*
JOHAN GOETHALS*
IVO AERTSEN*

ABSTRACT

Onderzoek naar het stopzetten van een criminele carrière is een eerder jonge tak van de criminologie. Dit soort onderzoek is gegroeid uit het onderzoek naar de levensloop van delinquenten (criminele carrière-onderzoek), onderzoek naar predictie van delinquentie en recidive, en "what works"-onderzoek. Deze studies maken evenwel overwegend gebruik van kwantitatieve en statistische onderzoeksdesigns, en worden overwegend uitgevoerd op grote steekproeven. Ze wijzen op het belang van belangrijke "gebeurtenissen".

in het leven van delinquenten, zoals het vinden van een job, het aangaan van relaties en het stichten van een gezin. Maruna toonde evenwel aan dat naast deze 'externe' gebeurtenissen ook een aantal 'cognitieve' processen een rol spelen in dit proces van desistentie.

Om deze cognitieve processen op het spoor te komen dienen meer kwalitatieve onderzoeksmethodes aangewend te worden. In dit artikel wordt de 'narratieve analyse', gebaseerd op het model van Lieblich et al. (1998) als een aangewezen onderzoeksmethode voorgesteld. Via deze methode worden levensverhalen van stoppers en persistente daders verzameld en vergeleken op zoek naar processen en constructen die samenhangen met het proces van stopzetten van een criminele carrière.

Kernwoorden: desistance – cognitieve processen – kwalitatieve onderzoeksmethodes – narratieve methodes – levensverhalen

INLEIDING

Onderzoek naar het einde van de criminele loopbaan is de afgelopen jaren aan een opvallende opmars begonnen binnen de criminologie. Waar men zich oorspronkelijk voornamelijk richtte op het achterhalen van voorspellende factoren (vb. Gendreau et al., 1992), ontstond later onder invloed van de controversiële stelling dat "nothing works" (Lipton, Martinson & Wilks, 1975) in de Verenigde Staten en Canada de "what works?"- benadering, waarbij men zich ging richten op de effectiviteit van interventies (vb. Andrews & Bonta 1998; McGuire, 1995). Pas recenter ontwikkelde zich het zelfstandig onderzoek naar het beëindigen van de criminele carrière, zij het voornamelijk in Angelsaksische middens (vb. Burnett, 1992; Maruna, 2000, 2003; Maruna & Immarigeon, 2004; Farrall, 2002, Farrall & Maruna, 2004; Burnett & Roberts, 2004; McNeil, 2006; Burnett & Maruna, 2006)¹.

* Kristof Clonen is als onderzoeker verbonden aan het LINC (Leuven Instituut voor Criminologie). Hij werkt er aan een FWO-onderzoeksproject rond desistance. Johan Goethals, gewoon hoogleraar, en Ivo Aerts, hoofddocent, promotoren, zijn eveneens verbonden aan het LINC.

¹ In *Panopticon* verscheen in 2007 een overzichtartikel van de hand van Nuytiens, Christiaens en Eliaerts: Stoppen of doorgaan? Recent onderzoek naar 'desistance from crime' bij persistente (jeugd)delinquenten. *Panopticon*, 2007, afl. 2, 41-56.

Het onderzoek naar het stopzetten van een criminele carrière verliep in de eerste plaats via grootschalige kwantificerende studies die peilen naar de impact van een aantal belangrijke (levens)gebeurtenissen op recidive, zoals tewerkstelling (Farrington et al., 1986; Mischkowitz, 1994; Sampson en Laub, 1993; Horney, 1995; Uggen, 2000), het aangaan van relaties (huwen) (vb. Sampson en Laub, 1993; Shover, 1983), het verrichten van legerdienst (vb. Bouffard en Laub, 2004), het volgen van een opleiding (vb. Martinson, 1973), en het onderworpen worden aan strafrechtelijke, therapeutische en herstelrechtelijke interventies (vb. Martinson, 1973; Latimer et al., 2001). Meerdere studies komen tot de conclusie dat dergelijke gebeurtenissen fungeren als keerpunten (turning points) in het leven van delinquenten. Deze studies roepen evenwel ook heel wat vragen op.

1. Ten eerste worden dergelijke positieve effecten in meerdere studies niet vastgesteld. Zo vonden Ditton (1997) en Rand (1987) bijvoorbeeld geen effect van tewerkstelling op recidive. Ook het gunstige effect van een huwelijk kon niet steeds bevestigd worden (Knight et al., 1977).

2. Ten tweede blijken dergelijke positieve effecten vaak voorwaardelijk, en spelen externe factoren een intermediaire rol. Dit is het geval voor de leeftijdsvariabele. Zo vonden Graham en Bowling bijvoorbeeld geen positief effect van tewerkstelling op recidive bij de min 25-jarigen, en Ouimet en Leblanc slechts een positief effect van het huwen op recidive bij plus 25-jarigen. In het algemeen stelt de delinquentie-leeftijdscurve belangrijke uitdagingen aan dit soort onderzoek.

3. Ook al wijzen bepaalde studies in dezelfde richting, de theoretische interpretatie ervan kan erg uiteenlopen. Dit is onder meer het geval voor huwen: de positieve band tussen beide wordt in de literatuur verklaard via de (informele) sociale controletheorie (vb. Sampson & Laub, 1990) en door de impact van het gehuwd zijn op het aantal contacten met vrienden (differentiële associatietheorie: peers) (vb. Warr, 1998).

4. Verder blijft het vaak onduidelijk of de gevonden verbanden wijzen op causaliteit; de meeste studies zijn immers retrospectief van aard. Het vinden van een job kan leiden tot stopzetten van een criminele carrière, doch even goed een gevolg zijn van bepaalde persoons- (cognities, motivaties...) of omgevingskenmerken, die met het stopzetten samenhangen (Gottfredson & Hirschi, 1990).

5. De betrokken gebeurtenissen worden in de betrokken studies ook al te vaak opgevat als 'stabiele', onveranderlijke grootheden, als sterk afgelijnde gebeurtenissen, die de interne ontwikkeling en dynamiek verwaarlozen (vb. Sampson & Laub, 1995). Een (goed) huwelijk is integendeel iets dynamisch, iets waaraan gewerkt wordt, en beschreven dient te worden in termen van de aard en de kwaliteit van de relatie, het type partner, het moment van het engagement, het ontwikkelen van het engagement en dergelijke meer (Laub et al., 1998; Rutter, 1996). Tewerkstelling betreft niet zozeer het hebben van een job op zich, doch heeft te maken met motivatie, relatie werkgever en werknemer, jobstabiliteit, en attitude ten aanzien van tewerkstelling (Sampson & Laub, 1995).

6. De belangrijkste kritiek op deze studies ten slotte houdt in dat deze studies focussen op gebeurtenissen-an-sich, en geen of te weinig rekening houden met personele, dit wil zeggen motivationele en cognitieve aspecten die met het proces van desistance

gepaard gaan. Slechts een beperkt aantal studies heeft gefocust op dit soort 'cognitieve transformaties' (Giordano et al., 2002), op de reconstructie van het zelf (beeld) (Maruna, 2004), dus op deze cognitieve en motivationele processen die dergelijke 'turning points' in het leven van mensen, en in concreto de stap naar het stopzetten van een criminele carrière mee bepalen (vb. Burnett, 1992; Farrall, 2004)..

1. NOOD AAN ONDERZOEK NAAR COGNITIEVE EN MOTIVATIONELE PROCESSEN

Stephen Farrall (2002) merkt op dat er talrijke nadelen verbonden zijn aan de courante kwantificerende methodologieën bij onderzoek naar recidive en desistentie: *"Studies of sentence outcomes have generally been based on official statistics, have not considered in depth the nature of the interventions undertaken, have tended to be retrospective and have not collected the views and experiences of those made subject to such disposals"*. Shadd Maruna (2004, 12) spreekt over het zogenaamde *black-box* syndroom binnen het desistentie-onderzoek: *"by concentrating almost exclusively on the question "what works", offender rehabilitation research has largely ignored questions of how rehabilitation works, why it works with some clients or why it fails with others."* Hiermee bedoelde hij dat er wel vaak onderzoek plaats vond naar de factoren die met desistentie samenhangen, maar dat men zelden of nooit de zwarte doos opent met vragen rond *hoe* bepaalde behandelingen of variabelen een invloed op desistentie uitoefenen. Statistisch onderzoek leent zich goed tot onderzoek naar de effectiviteit van behandelingen en straffen, onder meer aan de hand van recidivecijfers, maar kan ons slechts matig inzicht verschaffen in de gecompliceerde relevante verklarende processen. Om tot een dieper inzicht te komen in de cognitieve en emotionele processen aan de basis van desistentie is volgens hem een aangepaste methodologie onontbeerlijk. Ook McNeill (2006, 47) onderstreepte het belang van deze subjectieve ervaringen om tot een dieper inzicht te komen in de werking van verschillende gebeurtenissen en veranderingen in het leven van de respondenten: *"It is not just the events and changes that matter; it is what these events and changes mean to the people involved"*. Een kwantitatieve aanpak kan een aantal vragen met betrekking tot de zwaarte van omgevingsfactoren en dergelijke aankaarten, maar lijkt veel minder geschikt voor het onderzoeken van de vrij open vraag *hoe* deze factoren en processen precies hun werking uitoefenen.

2. COGNITIEVE EN MOTIVATIONELE PROCESSEN BIJ DESISTANCE

Tot op vandaag werd erg weinig onderzoek uitgevoerd naar dergelijke cognitieve en motivationele processen. Twee benaderingen vallen in de literatuur te onderkennen: de rationele keuzetheorie (vb. Clarke & Cornish, 1985) en de theorie van de cognitieve transformatie (vb. Maruna, 2004). In de eerste benadering gaat men ervan uit dat de beslissing tot stoppen met criminaliteit berust op kosten/batenafwegingen. Voor- en nadelen van delinquent gedrag worden afgewogen. Zolang een delinquent succes kent, zal hij delicten blijven plegen. Wanneer ontgoocheling, tegenslag of mislukking, de vaststelling dat men zijn medekompanen niet meer kan vertrouwen, het voortdurend lastiggevalen worden door de politie, de gevolgen voor vrouw en kinderen wanneer men opgesloten wordt in de gevangenis, gaan doorwegen kan een delinquent beslissen ermee te kappen (vb. Maguire, 1982; Shover & Thompson, 1992; Graham & Bowling, 1995). Het leren nemen van adequate beslissingen, het leren afwegen van kosten en baten, het zoeken naar alternatieve gedragingen, alsook het bevorderen van het denkvermogen, moeten dan ook een belangrijke rol spelen in de aanpak van delinquenten

(Rex, 1999; Ross et al., 1988). Kosten/batenafwegingen werden bijvoorbeeld onderzocht bij beroepsdieven (vb. Shover, 1985, 1996) en drugsgebruikers (vb. Kukla, 2006). Shover (1985, 1996) toonde in zijn studies op beroepsdieven aan dat het stopzetten van een diefstalcarrière berust op een wijziging in de calculus naarmate men ouder wordt. Hij stelde vast dat de kosten/batenanalyse van jongeren verschilt van deze van ouderen. Naarmate men ouder wordt, houdt men meer rekening met de risico's die men loopt. Verder stelde hij vast dat zij die ermee kapten weliswaar bleven denken aan stelen, doch dat ze op het zelfde ogenblik ook een meer complexe set van redenen verzonnen om er mee te kappen.

De andere benadering werd geïnitieerd door Maruna. In deze opvatting wordt de impact van bepaalde levensgebeurtenissen op desistance niet ontkend, doch wordt er meer nadruk gelegd op intrapersonlijke veranderingen in het desistanceproces. De familie, een job, of gewoon ouder worden kunnen het gedrag van een individu immers niet wijzigen indien deze persoon zelf niet meewerkt via 'zelfverandering' (Adams, 1977; Maruna, 2004). Substantiële en blijvende gedragsveranderingen zijn geen resultaat van louter passieve ervaringen, maar van processen die een grote mate van inzet van de delinquent zelf vereisen. Uit de criminologische psychologie blijkt trouwens erg duidelijk dat delinquentie en de aanpak ervan sterk samenhangen met cognitieve processen (o.m. met cognities en leerprocessen), zodat *desistance* logischerwijze ook zal moeten samenhangen met cognitieve transformaties of innerlijke veranderingen. Deze opvatting wordt in de literatuur aangeduid met de term "agency-benadering", waarbij "agency" verwijst naar de inbreng van de persoon van de delinquent zelf (Maruna, 2000, 2004; Giordano et al., 2002; Farrall & Calverley, 2005). Met agency wordt een persoonlijke inzet bedoeld, de wil om gebeurtenissen te creëren, te veranderen en te beïnvloeden (Bilton, 1996, p.654). Maguire en Raynor stelden zelfs dat: *"Agency is as important as – if not more important than – structure in promoting or inhibiting desistance"* (2006, p.24).

Maruna (1997) legt sterk de nadruk op het feit dat, wil er sprake zijn van desistance, in de beleving van de delinquent een breuk dient op te treden tussen fantasie en realiteit. De delinquent gaat plotseling op een andere manier naar zijn eigen leven en zijn toekomst kijken. Omdat hij een leven van gevangenisstraffen, alcoholmisbruik of zelfmoord voor zich ziet, zal hij de doelen die hij zich in het verleden stelde (zoals een dure auto) vervangen door nieuwe doelen (zoals geluk, tevredenheid en harmonieuze interpersoonlijke relaties) (Cusson & Pinsonneault, 1986; Shover, 1983). Deze plotse breuk of innerlijke verandering kan door heel veel verschillende factoren en gebeurtenissen worden veroorzaakt. Er kan sprake zijn van een psychologische schok ten gevolge van een opgelopen verwonding, een moordpoging, en de paniek die optrad bij het laatste delict (Clarke & Cornisch, 1986; Graham & Bowling, 1995; Maruna, 1997). Er kan sprake zijn van afschrikking die uitgaat van bepaalde straffen (Cusson & Pinsonneault, 1986; Graham & Bowling, 1995). Ook het (terug)vinden van de waarden uit de bijbel, of het ontdekken van hogere doelen in het leven (Graham & Bowling, 1995; Maruna, 1997), en het loskomen van delinquente vrienden (ook partner, broer of zus) (Graham & Bowling (1995) spelen een belangrijke rol.

Dergelijke shocks leiden evenwel niet automatisch tot *desistance*. Maruna (1997) concludeerde daarom ook dat de ervaring van shock op zich niet volstaat. Belangrijk is het geloof in de kansen op identiteitsverandering niettegenstaande de levensomstandig-

heden en de situaties die de delinquent zal meemaken. Een delinquent kan door de shock 'het licht gezien hebben', maar hij kan dit teken ook negeren, omdat hij niet de structurele mogelijkheden of kansen bezit om zijn crimineel gedrag te wijzigen. Eén van de belangrijkste voorwaarden blijkt immers te zijn dat de delinquent banden heeft buiten de criminele subcultuur. Deze banden of connecties geven de delinquent een motief om een gevangenisstraf te vermijden en bieden emotionele steun. Omdat een criminele levensstijl vaak opwindend is en een machtsgevoelen creëert, geven delinquenten aan dat zij op zoek zijn naar alternatieve gedragsvormen die hetzelfde soort voldoening garanderen, maar ze beschikken vaak niet over de nodige bronnen en vaardigheden, gezien ze weinig connecties hebben met de niet-delinquente wereld. Voor het creëren van dergelijke banden is dan ook een belangrijke rol weggelegd voor organisaties die delinquenten begeleiden en nazorg bieden.

In zijn onderzoek naar cognitieve processen wijst Maruna (2003, 2004) op het belang van veranderingen in het zelf(beeld). Het grootste onderscheid tussen *desisters* en *persisters* beschrijft hij als volgt. *Desisters* zijn gekenmerkt door drie types van "positieve illusies". In de eerste plaats loochenen ze hun crimineel verleden, en beschrijven ze zichzelf nu als een andere persoon. Zij geven toe de delicten te hebben gepleegd, doch ze percipiëren zichzelf als waren ze toen 'een andere persoon': "*I did it, but the person who did it wasn't the real me*", "*the offending came out there, not from inside the person*". Ten tweede zijn *desisters* gekenmerkt door "tragisch optimisme", waarmee bedoeld wordt dat ze op zoek gaan naar positieve elementen in hun overwegend crimineel verleden. Hun crimineel verleden herwaarderen ze als een troef voor de toekomst; ze gaan hun status van ex-crimineel aanwenden voor positieve doelen. In zijn onderzoek constateerde Maruna bijvoorbeeld dat heel wat *desisters* zichzelf bestempelen als 'ervaringsdeskundigen', als 'sociaal werkers' die vanuit hun ervaring een erg grote inbreng kunnen hebben in het begeleiden van andere (ex)-delinquenten. Vele *desisters* willen op deze manier iets positiefs doen voor andere delinquenten die 'niet zoveel geluk hebben en niet in staat zijn om te veranderen'. Ten derde definiëren *desisters* het stoppen met criminaliteit als een 'act van verzet', niet als een effect van bestraffing (nederlaag). Zij zien zichzelf niet als mislukkelingen en als personen die door het systeem zijn gekraakt. *Persisters* van hun kant worden gekenmerkt door "pessimisme": *Persisters are doomed to deviance, the future is not connected to one's own agentic efforts*. Hiermee wijst Maruna op het feit dat heel wat delinquenten ervan uitgaan dat voor hen geen alternatief bestaan mogelijk is. Criminaliteit is hun levensstijl, en zal het ook altijd blijven. Na jaren loochenen van hun criminele zijn, hebben *persisters* geleerd dat een alternatief niet mogelijk is; zij voelen zich een slachtoffer van krachten buiten zichzelf. *Persisters* kan verder ook een gevolg zijn van labeling (Maruna, 2004). In die zin maakt Maruna een onderscheid tussen primaire en secundaire *desistance*. Om delinquenten te helpen uit de criminaliteit te stappen is er dan ook nood aan *status elevation ceremonies*, waarbij de samenleving delinquenten officieel weer opneemt in haar midden.

Dat dergelijke cognitieve processen belangrijk zijn, betekent evenwel niet dat deze theoretici het belang van sociale kansen en processen onderschatten (Farrall & Bowling, 1999; Bottoms et al., 2004). Giordano et al. (2002) die onderzoek deden naar *desistance* van vrouwen en mannen, spreken in dit verband van '*hooks for change*': de gebeurtenissen (kansen) die zich voordoen dienen te worden gegrepen (hooks) door de delinquenten.

3. NARRATIEVE ANALYSE ALS GEIJKTE ONDERZOEKSMETHODE IN HET ONDERZOEK NAAR DESISTANCE

Willen wij inzicht krijgen in de momenteel nog grotendeels onbekende cognitieve processen die met desistentie samengaan, zullen we gebruik moeten maken van narratieve analyse (Maruna, 2004; McNeil, 2006). Deze methode houdt in dat de respondenten gevraagd wordt "hun levensverhaal" te vertellen in een ongecensureerde vorm. Uit dit levensverhaal kunnen dan cruciale elementen voor het begrijpen van desistentie gehaald worden, bijvoorbeeld via een vergelijking van de verhalen van stoppers en persisterende daders, die dan verder geïmplementeerd worden met verdere analyse van de narratieven. Narratieve analyse gaat ervan uit dat we allen een self-story, een eigen verhaal, hebben, een narratieve versie van ons zelfbeeld als het ware. Maruna (2000) maakt met betrekking tot desistentie het onderscheid tussen drie persoonlijkheidstypen. De eerste laag bestaat uit de stabiele persoonlijkheidskenmerken. Vervolgens is er een laag van strategieën en motieven. Ten slotte bevindt zich op de diepste laag de narratieve identiteit van het individu.

De eerste laag bestaat uit stabiele karaktertrekken zoals koppigheid. Dergelijke trekken blijven eerder stabiel doorheen het leven. De tweede laag van motieven en strategieën kan echter veranderen, naargelang de ambities van het individu verschuiven. Hier vinden we de psychosociale keerpunten terug. Huwelijk, tewerkstelling en ouderschap zijn slechts enkele van deze gebeurtenissen die een herschikking van de overheersende motivaties met zich kunnen meebrengen. Plots heeft men iets te verliezen en moet men verantwoordelijkheid opnemen (ten aanzien van de partner, werkgever, collega's, kind, ...). Er komen ook andere waarden in het spel, zoals promotie op het werk, een gezinswoning of het niet langer aankunnen van de onzekerheden en gevaren van een criminele levenswandel (Farrall, 2004). Op dit tweede persoonlijkheidsniveau is verandering met andere woorden wel degelijk mogelijk, indien we er in navolging van onder meer Sampson & Laub (1993) impliciet van uitgaan dat de grondslag van crimineel gedrag zich in deze tweede laag situeert en niet in de eerste laag van stabiele persoonlijkheidskenmerken, zoals o.m. werd geargumenteed door Gottfredson en Hirschi (1990).

Het is echter op het niveau van de derde laag van het persoonlijke narratief dat we de onwikkende duurzame verandering het duidelijkst kunnen onderscheiden. De narratieve analyse richt zich dan ook uitdrukkelijk op deze laag door middel van een structurele en/of inhoudelijke analyse van het persoonlijke levensverhaal zoals het door het onderzoekssubject zelf verteld wordt. De eerste laag gaat immers uit van stabiliteit en continuïteit, terwijl de tweede laag directe veranderingen in motivaties en drijfveren behelst die vaak afhankelijk zijn van het verdere verloop van de initiële aanleiding (bijvoorbeeld een relatie of tewerkstelling). De derde laag bevat echter de persoonlijke beleving van onder meer dergelijke keerpunten en veranderende motieven en strategieën. Deze beleving wordt vertaald naar en ingeschreven in het eigen narratief. Ingrijpende gebeurtenissen komen vaak terug in levensverhalen als plotse en soms zelfs dramatische wendingen.

Het narratief onderzoek is pluralistisch van aard, wat het in een aantal opzichten in juxtapositie stelt tot positivistische benaderingen. Er wordt immers van de onderliggende assumptie uitgegaan dat er geen absolute waarheid of geen enkelvoudige cor-

recte interpretatiewijze van een tekst bestaat. Het is een pluralistische, relativistische en subjectivistische benadering. Het is bijgevolg van groot belang dat onderzoekers die deze methode aanwenden zich hiervan bewust zijn, uitvoerig hun methodologische keuzes toelichten en een transparante weergave van de geselecteerde processen aan de basis van hun resultaten hanteren (Lieblich et al., 1998). We moeten ons ook bewust zijn van het feit dat het niet mogelijk is een levensverhaal volledig te doorgronden, net zomin ons eigen verhaal als dat van anderen. Het verhaal is per definitie onvolledig. Kenyon en Randall (1997) halen drie argumenten aan om de intrinsieke incompleetheid te illustreren: (a) elk levensverhaal wordt steeds vanuit één bepaald perspectief midden een resem andere mogelijke perspectieven bekeken; (b) wie een levensverhaal analyseert, zet als het ware het verhaal stop om het te bestuderen, terwijl het leven verder gaat als een ononderbroken proces, en (c) een levensverhaal eindigt nooit; zelfs de dood, die onherroepelijk een leven beëindigt, betekent niet noodzakelijk het einde van het levensverhaal. Het verhaal kan immers verder leven in andere personen, of zelfs in een samenleving of cultuur. We kunnen hierbij denken aan de verhalen die over lang overleden familieleden verteld worden, zovele jaren later, maar bijvoorbeeld ook de levensverhalen van beroemdheden, die vaak verder evolueren, zelfs na de fysieke dood van de persoon.

Kenyon en Randall wijzen er verder op dat dergelijke narratieven niet zozeer absolute waarheid – wat dat ook moge zijn – dan wel subjectieve menselijke waarheid tonen: *"Thus whether we are concerned with science, practice, or everyday life, narratives and stories are the way the world is for us, they represent human reality, reality as it is for beings who live in situations and contexts."* (1997, p. 18). Polkinghorne benadrukte dat narratieven niet simpelweg een herinnering aan het verleden zijn: *"Narrative construction is a retrospective, interpretative composition that displays past events in the light of current understanding and evaluation of their significance"* (Polkinghorne 1997, p. 57). Zoals we eerder al kort argumenteerden, zijn het precies de subjectieve belevingen die een bijzonder verklarend potentieel hebben met betrekking tot de onderliggende mechanismen van criminele desistentie of persistentie. Een fenomenologische benadering biedt op dit vlak een duidelijke meerwaarde. Het is immers een benadering die ons toelaat een beeld te krijgen van hoe de verteller zelf bepaalde gebeurtenissen beleefde. Het feit dat het narratieve materiaal dat verzameld dient te worden ter analyse een weergave is van de subjectieve ervaringen en gebonden is aan de persoonlijke context van de respondent, maakt – mits een correcte analyse – van narratieve analyse een bijzonder veelbelovende methodologie.

Narratieve analyse is niet aan zijn proefstuk toe, en werd al breed toegepast in diverse wetenschappelijke contexten. Aanvankelijk kwam het onderzoek van narratieve analyse overgewaaid uit de studie van de letteren, waar men uitgebreide analyses van narratieve structuur en inhoud publiceerde. De analyse van verhalen breidde zich echter uit naar de studie van de levensverhalen om een dieper begrip van de interne mechanismen van de psyche te krijgen met betrekking tot levenservaringen. Binnen de psychologie kende de analyse van narratieven bijgevolg een opmerkelijke opmars (bijvoorbeeld Singer & Bluck, 2001). De studie van narratieven is echter niet gelimiteerd tot proza of levensverhalen. Toen Todorov in 1969 de term *Narratologie* (geciteerd in Kohler Riessman, 1993, p.1) in het leven riep, in een poging een nieuwe wetenschap uit de grond te stampen, kon hij niet vermoeden dat jaren later de studie van narratieven de studie van de literatuur zou ontgroeien en zich een weg zou banen naar wel erg uit-

eenlopende wetenschapsdomeinen. We vinden voorbeelden terug in de antropologie (Behar, 1993; Rosaldo, 1989; Rose, 1990; Rosenthal, 1997), geschiedenis (Cronon, 1992; White, 1989), psychologie (Bruner, 1986, 1990; Polkinghorne, 1988, 1997), geneeskunde (Charon, 1989) en recentelijk dus ook in de criminologie (Maruna, 1990, 2000, 2004).

De toepassingen kunnen erg uiteenlopend zijn, en zijn lang niet altijd gelimiteerd tot de analyse van levensverhalen. Dan Rose toont bijvoorbeeld aan de hand van een analyse van de narratieve vormen van etnografische publicaties aan dat ook het wetenschappelijke publiceren in een keurslijf gevangen zit. Hij pleit ervoor de toekomst van etnografisch schrijven – ongeacht of het antropologisch, psychologisch of sociologisch van aard is – te zoeken in *"a polyphonic, heteroglossic, multigenre construction"* (Rose, 1990, p. 56). Atkinson en Delamont waarschuwen echter voor het achteloze gebruik van narratieven in wetenschappelijk onderzoek. Ze benadrukken het belang van sociale context, zonder dewelke de narratieven niet correct kunnen worden geanalyseerd, en ze tonen zich terughoudend met betrekking tot de visie dat levensverhalen een rechtstreekse blik op de diepere interne psyche werpen. Ze pleiten er voor de narratieven te behandelen als *'accounts'* en *'performances'* (2006, p. 166). Onderzoek aan de hand van narratief materiaal is ondertussen niet meer weg te denken uit tal van wetenschapsdomeinen. Riessman benadrukte de relationele aard van het vertellen van een verhaal. *"It is a collaborative practice, and assumes tellers and listeners/questioners interact in particular cultural milieus—historical contexts essential to interpretation. Analysis in narrative studies opens up forms of telling about experience, not simply the content to which language refers. We ask, why was the story told that way?"* (Riessman, 1993).

4. NARRATIEVE ANALYSE: HET MODEL VAN LIEBLICH ET AL. (1998) GEÏLLUSTREERD

Lieblich et al. (1998) ontwikkelden een duidelijk en makkelijk hanteerbare verdeling van de verschillende analysemogelijkheden bij narratieve data. Ze baseerden hun model enerzijds op het onderscheid in te analyseren tekst (alles in zijn geheel of in passages) en anderzijds op het voorwerp van de analyse (vorm of inhoud). Het laat ons toe om de verschillende manieren van narratieve analyse te belichten vanuit één overkoepelend model. Bij de analyse en interpretatie van persoonlijke narratieven kunnen twee hoofdfassen onderscheiden worden (Lieblich et al., 1998). In eerste instantie betreft dit de keuze tussen een *holistische* of een *categorische* aanpak en in tweede instantie tussen *inhoud* en *vorm*. In de praktijk bevindt de analyse zich niet steeds op het uiterste van deze assen, maar eerder ergens tussenin. Combinatie van deze twee assen leidt tot een viercellenmatrix (figuur 1). De veelzijdigheid van de methode komt ook tot uiting in de keuze die de onderzoeker heeft om deductief of inductief aan de slag te gaan met de narratieven. Bij desistentie onderzoek kunnen de twee perfect naast elkaar worden gebruikt. Men gaat inductief te werk om mogelijke nieuwe relevante parameters te identificeren en deductief om bepaalde stellingen te toetsen. Laat ons deze combinaties nader bekijken. Bij een holistisch-inhoudelijke analyse gebruikt de onderzoeker het volledige levensverhaal en concentreert hij zich op de inhoud, wat bij uitstek geschikt is om inductief te werk te gaan. Bij een holistisch-vormelijke analyse bestudeert hij de stijl en de structuur van het volledige verhaal. Hij stelt zich bijvoorbeeld de vraag of het verhaal ontwikkelt naar een climax of naar een anticlimax, en of het wordt weergegeven als een komedie, of eerder als een tragedie? Een categorisch-inhoudelijke analyse is een inhoudsanalyse, waarin categorieën worden geïdentificeerd, en passages uit de tekst gelicht, geklasseerd en in deze categorieën onderge-

bracht, doorgaans wordt dit soort analyse aangewend als deductieve methode, waarbij stellingen getoetst worden aan de hand van de analyseresultaten. Een kwantitatieve benadering van het narratief is niet ongewoon bij deze methode, waarbij men bijvoorbeeld het aantal politiek geladen passages gaat tellen. De categorisch-vormelijke analyse ten slotte concentreert zich op specifieke stilistische of linguïstische eigenschappen van het narratief. Men gaat bijvoorbeeld kijken naar de verhouding tussen passieve zinnen en actieve zinnen, of het gebruik van metaforen en analogieën.

FIGUUR 1: VERSCHILLENDE MANIEREN OM NARRATIEVEN TE ANALYSEREN
(GEBASEERD OP: LIEBLICH ET AL., 1998)

Tekst in het geheel of selecteren van relevante passages?		
	Holistische analyse	Categorische analyse
Analyse van vormelijke kenmerken of op inhoud? Inhoudelijke analyse	- Analyse van het gehele verhaal - Analyse op basis van de inhoud Interpretatief lezen van een verhaal	- Analyse van relevante passages - Analyse op basis van inhoud Een benadering die een kwantitatieve verwerking van kwalitatieve data toelaat. Bijvoorbeeld door het aantal passages die verwijzen naar een bepaalde houding ten aanzien van slachtoffers te kwantificeren.
	- Analyse van het gehele verhaal - Focus op vormelijke aspecten zoals plotverloop, cohesie, opbouw Bijvoorbeeld het aanduiden van climax, anticlimax in het plotverloop. Maar ook het verhaaltype (bijvoorbeeld: eops of tragedie?)	- Analyse van relevante passages - Focus op vormelijke aspecten Zoals onder meer het gebruik van passieve vormen, werkwoorden die mentale actie uitdrukken, verandering in persoon van het vertelperspectief (bijvoorbeeld een verschuiving van eerste persoonsperspectief -ik- naar tweede persoon -je-).

Bij het onderzoek naar desistentie kan van de vier types gebruik gemaakt worden, al biedt vooral de inhoudelijk-categorische analyse interessante perspectieven aangezien het ons toelaat grote hoeveelheden kwalitatieve data te verwerken op kwantitatieve wijze. In de praktijk is het mogelijk om een aantal van deze analysemethodes naast elkaar op het ruwe narratieve materiaal los te laten. Het is niet uitzonderlijk dat in de praktijk de verschillende leeswijzen naast elkaar gebruikt worden als complementaire analyses.

We illustreren deze types analyses aan de hand van het volgende levensverhaal. Eerder dan het presenteren van definitieve resultaten van vergelijkende analyses ligt de

nadruk hier op het illustreren van de narratieve methode. We doen dit aan de hand van het narratief van een 37-jarige gedetineerde, die hoewel hij geen Belg is van geboorte, het Nederlands voldoende beheerst om verder te gaan met het opnemen en verwerken van zijn levensverhaal. We zullen naar hem verwijzen als Willem, een alias. Willem zit momenteel een straf uit voor moord, maar heeft een lange voorgeschiedenis van delinquentie en veroordelingen (veertien in totaal), hoofdzakelijk buiten België. Willem is vastberaden om na het einde van zijn huidige straf iets met zijn leven te doen. Door plaatsgebrek kan het volledige transcript van zijn verhaal in dit artikel niet worden opgenomen en beperken we ons tot een zorgvuldige selectie van passages en een korte samenvatting van zijn verhaal. Het is bijgevolg niet de bedoeling om exhaustief de mogelijkheden van narratieve analyse te demonstrenen aan de hand van deze ene casus. Dit illustreert gelijk één van de minder sterke punten van de methode: de gigantische hoeveelheid tekst die men dient te verwerken om tot betekenisvolle analyse te kunnen overgaan. Willem staat bovendien niet als stopper geklasseerd in het onderzoek, zijn levensverhaal werd geselecteerd omdat het zich goed leent om de holistische analyse te illustreren doordat het een aantal duidelijke wendingen bevat.

CASUS: WILLEM, 37JAAR. EEN KORTE SYNTHESE

Willem is van Zuid-Europese origine en de oudste zoon van het gezin. Toen Willem nog een peuter was zag hij hoe zijn alcoholverslaafde vader en zijn moeder steeds ruzie hadden. Vader sloeg moeder erg vaak. Willem werd samen met zijn zussen door moeder verstopt in de kamer, waar ze weliswaar relatief veilig waren, doch niettemin het huiselijk geweld van nabij meemaakten. Na een interventie van de politie verdween de vader uit het gezin. Moeder vertelde haar kinderen dat 'papa niet meer zou terugkeren'. Na een jaar kwam er een nieuwe man in het leven van moeder, een stiefvader voor Willem en zijn zussen. Deze stiefvader eiste vrij snel dat de kinderen van de vorige echtgenoot het huis zouden verlaten en dus werden ze op kostschool geplaatst. Tussen vijf en veertien jaar verbleef Willem in een streng katholiek internaat. Gedurende deze ganse periode ontving hij geen enkel bezoek van zijn moeder. Evenmin kon hij vakanties bij haar doorbrengen, zodat hij tijdens de zomervakanties vaak als enig kind in de school diende achter te blijven. Wat hem voornamelijk bijgebleven is uit deze jaren is het totale gebrek aan affectie en genegenheid. Op zijn veertiende verscheen zijn echte vader terug op het toneel om hem mee naar huis te nemen. Het verblijf duurt echter niet lang wegens het agressieve gedrag dat zijn vader vertoonde onder invloed van overmatig alcoholgebruik. Willem vermoedde dat zijn vader echt verliefd was op zijn moeder, en dat zijn vader de breuk nooit heeft kunnen verwerken. Na een incident waarbij vader een soepkom naar Willem gooide, sloeg hij op de vlucht. Hij klopte aan bij zijn moeder. Ze wees hem echter af, en bracht hem terug naar school. Daar werd hij echter geweigerd aangezien zijn vader de verantwoordelijkheid voor hem had opgenomen. Uiteindelijk stuurt zijn moeder hem naar zijn tante, aangezien hij niet bij haar kon blijven. Hier vermeldde Willem terloops dat hij in zijn hele leven tegen zijn stiefvader niet meer dan "goede morgen" of "goede avond" heeft gezegd. Bij zijn tante verbleef hij vervolgens drie maanden, en nadien was hij gedurende acht maanden tewerk gesteld in de bouwsector. Hij sliep echter zelden thuis, en verbleef meestal bij vrienden. Tijdens die periode stelt hij ook vast dat zijn moeder ondertussen kinderen had van zijn stiefvader en dat die kinderen wel met genegenheid en zorg behandeld werden. Dit kon hij moeilijk verwerken, hij liet zich gaan en na verloop van tijd stopte hij ook met werken. Om te overleven ging hij uit stelen, sliep hij in een kraakpand en kwam hij al snel in aanra-

king met drugs. Hij was toen amper zestien jaar. Na een tijdje vertrok hij naar een grotere stad, waar hij aan de kost kwam met het parkeren van auto's. Hij sliep echter opnieuw in kraakpanden of op verlaten fabrieksterreinen. Zijn druggebruik nam toe tijdens deze periode en hij zag zichzelf wegglijden in de criminaliteit. Onder druk van zijn makkers ging hij na een tijdje over tot het inbreken in geparkeerde wagens, grotendeels om zijn druggebruik te financieren. Na verloop van tijd en na een aantal aanvaringen met de politie sloeg Willem op de vlucht door Europa. Hij verbleef een tijdje in Spanje, werkte een aantal jaren in Duitsland en belandde uiteindelijk in België. Het meisje met wie hij sinds jaren een relatie had kreeg echter plots een hersenaandoening, volgens Willem omdat iemand stiekem hallucinogenen in haar drankje had gedaan. Ze bleef hulpbehoevend, en hij zorgde voor haar. Uiteindelijk nam het verhaal van Willem nogmaals een plotse wending wanneer hij op café iemand om het leven bracht, naar eigen zeggen onder invloed van drugs. Het besef dat hij iemand heeft gedood, weegt nog steeds op hem door.

Doorheen zijn narratief benadrukte Willem vaak en met klem hoezeer hij liefde gemist heeft in zijn kindertijd, maar benadrukte hij ook dat hij zijn moeder vergeven heeft, en haar ondanks alles graag ziet.

In totaal zat Willem maar liefst 13 keer in de gevangenis gedurende zijn 37 levensjaren. Deze samenvatting kwam tot stand op basis van het levensverhaal zoals Willem het zelf vertelde. In volledige versie duurt het verhaal van Willem ongeveer vier uur.

4.1. Holistisch-inhoudelijke analyse

Deze analytische vorm is in zijn pure vorm enkel gericht op de inhoud van het verhaal, zoals het zich van begin tot einde ontvouwt aan de toehoorder. De verschillende elementen uit het verhaal kunnen eventueel verder geïnterpreteerd worden, maar de inhoud op zich is de sleutel tot het analyseren van het narratief. Deze manier van lezen is enigszins vergelijkbaar met de manier waarop men naar het laatavondnieuws kijkt: men hoeft niet alles te geloven, en de inhoud primeert op de vorm. Anders gesteld: *wat* er wordt gezegd is in principe belangrijker dan *hoe* het wordt gezegd.

Lieblich (1998) raadt aan om het verhaal een aantal maal aandachtig te lezen en het vervolgens te interpreteren naar wat men de beste invalshoek vindt. Vervolgens dient men na de initiële interpretatie een aantal algemene bevindingen op papier te zetten, en eventueel uitzonderingen op de algemene sfeer aan te halen, of bijzondere episodes die het verhaal lijken te verstoren. Vervolgens raadt Lieblich aan om een aantal thema's of onderwerpen te volgen doorheen het verhaal. De tijd en het detail die aan een bepaald onderwerp gespendeerd worden doorheen het narratief kunnen ons informeren over hoe de thema's in het beleevingsperspectief van de respondent passen.

Bij het verhaal van Willem kunnen we na een eerste aandachtige lezing al opmerken dat het verhaal een vrij neerslachtige indruk maakt, waarbij het op internaat geplaatst worden door de moeder een ommekeer in het verhaal vormt. De scheiding van de ouders betekende niet de kentering die men er zou van kunnen verwachten, maar gaf wel aanleiding tot de komst van een stiefvader die de kinderen niet thuis wou. De afwijzing door zijn moeder was het eerste belangrijke breekpunt in het leven van Willem. Het tweede belangrijke breekpunt vond plaats nadat Willem een periode bij zijn

aan alcohol verslaafde natuurlijke vader had gewoond en er uiteindelijk vandoor ging omdat hij mishandeld werd. Vanaf toen begon zich geleidelijk aan een patroon van delinquent gedrag te vormen dat jarenlang het leven van de respondent zou bepalen. Nadat hij een relatie begonnen was, ging het een tijdje beter met hem, tot zijn vriendin een aandoening kreeg, waarna hij zich opnieuw vaker in het nachtleven ging begeven. Een laatste belangrijke ommekeer kwam er toen Willem onder invloed van drugs iemand om het leven bracht na een caf  ruzie. Uit zijn relaas kunnen we vervolgens een aantal primaire thema's isoleren. Eerst en vooral de problematische relatie met zijn ouders, zowel met de vader als de stiefvader, maar zeker ook met zijn moeder. Ze plaatste hem immers op zeer jonge leeftijd in een internaat om vervolgens jarenlang niet meer naar hem om te kijken, en dit om de weg vrij te maken voor een nieuwe man in haar leven. Een groot deel van het narratief handelt over de gevolgen van de komst van de nieuwe echtgenoot van zijn moeder. Verscheidene keren eindigde een periode uit zijn jeugd met een vlucht, en nadat hij een laatste maal wegliep, belandde Willem op straat, waar hij in contact kwam met drugs en zich wendde tot diefstal om in zijn levensonderhoud en drugsgelateerde behoeften te voorzien.

4.2. Holistisch-vormelijke analyse

De holistisch-vormelijke analyse van een narratief leunt veel dichter aan bij (bijvoorbeeld) de structurele analyse van een toneelstuk. Men trekt conclusies uit het verdere verloop van het verhaal op basis van vormelijke en stilistische aspecten. Men kijkt bijvoorbeeld naar typologie, cohesie van het narratief en hoe het narratief zich ontwikkelt. De vier basistypes uit de narratieve typologie die Rivka Tuval-Mashiach voor een holistisch-vormelijke analyse aanhaalt zijn: het heldenepos, de komedie, de tragedie en de satire (Lieblich et al., 1998).

In een heldenepos dient de protagonist een serie uitdagingen aan te gaan op weg naar een uiteindelijke triomf. De weg kan pijnlijk en hard zijn, maar het verhaal ontplooit zich naar een heroïsch einde toe. In de komedie wordt de sociale orde bedreigd, en dient de protagonist over de nodige sociale vaardigheden te beschikken om de orde te herstellen. In de tragedie wordt de hoofdrolspeler overwonnen door het kwade en uitgestoten uit de samenleving. De satire werpt een cynische blik op de maatschappelijke orde. Het verhaal van Willem ontwikkelt zich bijvoorbeeld als een vrij typische tragedie, waar de protagonist zich van kindsbeen af uitgesloten voelt. Nadat hij een korte periode bij zijn agressieve, aan alcohol verslaafde vader gewoond had, belandde hij uiteindelijk in een erg criminogene omgeving. Door druggebruik raakte hij als puber tegen beter weten in betrokken bij delinquente activiteiten. Uiteindelijk verzandde hij in een spiraal van delinquentie en detenties, die tot op heden nog steeds voortduurt. De goede en optimistische periodes uit zijn leven eindigden bijna allemaal op erg dramatische en plotse wijze. De vrouw van wie hij hield werd bijvoorbeeld gevelde door een hersenaandoening, wat hij toedichtte aan het feit dat er iemand sluiks zware hallucinogenen in haar glas had gedaan.

Wanneer we de ontwikkeling van het narratief onder de loep nemen, kijken we of het verhaal progressief opgebouwd wordt, regressief aftakelt, of stabiel blijft. Vervolgens kunnen we ook kijken naar de cohesie van het verhaal. Is het goed opgebouwd en gestructureerd, worden de plotwendingen goed afgehandeld? Dergelijke vragen kunnen bijvoorbeeld de subjectief ervaren causaliteit blootleggen achter plotwendingen.

Het dient wel opgemerkt te worden dat mannen en vrouwen hun narratieven op een verschillende manier structureren², en het is niet onwaarschijnlijk dat er tussen bepaalde subgroepen eveneens een verschil bestaat in de onderbouw van de narratieve structuur (Lieblich & Josselson, 1994; Lieblich et. al., 1998).

Het verhaal van Willem verloopt als een tragisch verhaal dat van kwaad naar erger evolueert, tot op volwassen leeftijd een aantal goede jaren aanbreken. De periode van relatieve gemoedsrust loopt echter abrupt ten einde wanneer hij tijdens een opvlieging iemand om het leven brengt. Vanuit een diep schuldgevoel heeft hij zich sindsdien ten volle toegelegd op zijn persoonlijke ontwikkeling en boetedoening.

4.3. Categorisch-inhoudelijk

Vooraf deze analyse opent perspectieven. Bij een categorisch-inhoudelijke analyse van het narratief, wordt het verhaal opgesplitst in een aantal relatief compacte onderwerpen die in de tekst aan bod komen. Vervolgens kunnen deze gegevens descriptief of kwantitatief verwerkt worden. Lieblich maakt het onderscheid tussen vier stappen bij een categorisch-inhoudelijke analyse. Eerst en vooral dient een selectie van de subtekst gemaakt te worden, gebaseerd op de onderzoeksvraag of op de hypothese die men wenst te toetsen. Kort samengevat komt het erop neer alle relevante passages te identificeren en te selecteren. Passages over zaken die niet relevant geacht worden, kan men buiten beschouwing laten. Ten tweede dienen de inhoudscategorieën gedefinieerd te worden. Dit zijn de verschillende thema's en invalshoeken die doorheen het verhaal terugkomen, ongeacht of het om woorden of zinnen gaat. In een derde fase dient het narratieve materiaal ondergebracht te worden in de categorieën. In de vierde en laatste fase bekijkt de onderzoeker de verkregen resultaten, en kunnen conclusies worden getrokken. De aantallen 'treffers' per categorie kunnen dan, afhankelijk van de onderzoeksdoeleinden, aan statistische bewerkingen onderworpen worden, of simpelweg inhoudelijk vergeleken (Lieblich et al., 1998). De manier van coderen is niet erg verschillend van wat doorgaans gebeurt in kwalitatief onderzoek; het verschil zit hoofdzakelijk in het feit dat narratieve analyse ook de analyse van taalkundige en stilistische, verhaaltechnische vormen omvat, iets waaraan doorgaans weinig aandacht wordt besteed in kwalitatief sociaalwetenschappelijk onderzoek.

In het verhaal van Willem vinden we een aantal inhoudelijke categorieën terug die verwijzen naar specifieke thema's die we vaak aantreffen in de verhalen van personen die hun leven een andere oriëntatie wensen te geven. McAdams (1988, 1992) en later ook Maruna (2004) spreken vanuit een overeenkomstig perspectief van "scripts" die we kunnen herkennen in de levensverhalen van mensen. Maruna identificeerde "generativity", "agency", "redemption" en "attribution" als belangrijke inhoudelijke thema's bij zijn onderzoek naar desistentie (Maruna, 2004). Bij het verhaal van Willem zijn vooral de generatieve passages (de zorg voor zijn hulpbehoevende vriendin) als attributies belangrijk. Willem zegt bijvoorbeeld: *"Toen ik zag hoe de kinderen die mijn moeder met haar nieuwe man had wél liefde en affectie kregen kon ik gewoon niet blijven werken. Ik gaf mijn werk op en belandde op straat, waar ik overleefde door eten en propere kleren te*

2 De verhalen van mannen draaien doorgaans hoofdzakelijk rond zichzelf en de eigen prestaties en carrière. Vrouwen lijken vaker relationele thema's in hun narratieven te verwerken, zoals de emoties van zichzelf maar ook van anderen (Fivush, R. & Buckner, 2003: 151).

stelen van de straat." Hij plaatst de oorzaak voor zijn plotse delinquentie grotendeels buiten zichzelf, bij de ongelijke behandeling tussen hem en zijn halfbroers en -zussen.

Generativity

Bij een *generativity script* gaat het in de eerste plaats om de behoefte om iets na te laten dat het eigen bestaan overleeft of zorg te dragen voor een ander. Vaak zal een desisterende respondent bijvoorbeeld pogen de eigen negatieve ervaringen aan te wenden om er iets verdienstelijk en rechtschapen mee te bewerkstelligen. Desisteerders hertalen slechte ervaringen tot een positieve inbreng. Ook Willem liet ongedwongen weten zich te willen inzetten om jongeren attent te maken op de gevaren van verdovende middelen en delinquentie toen hem de vraag werd gesteld wat hij in de toekomst zou willen doen. Deze herdefiniëring van de ervaring in het licht van de nieuwe levenswijze (desisterend) die het individu nastreeft, is immers van belang om de continuïteit en interne coherentie van het eigen verhaal te ondersteunen: *"Instead of discovering a 'new me', the desisting ex-offender reaches back into early experiences to find and reestablish an 'old me' in order to desist"* (Maruna, 2004, p.89). Opvallend is dat bij desisterende respondenten het aantal generatieve episodes in verhouding groter is. Vooral het uitdrukking geven aan een behoefte om het negatieve uit het verleden te gebruiken om er iets goeds mee te doen is erg illustratief. Het feit dat Willem hier uitdrukking aan geeft zou er kunnen op wijzen dat hij zich momenteel in het stopproces bevindt, al is dit natuurlijk pas na geruime tijd vrij te zijn met relatieve zekerheid vast te stellen. Het feit dat hij zich eveneens op schilderen en schrijven gestort heeft, kan ook als een generatief gegeven beschouwd worden, net als zijn plotse besluit om te stoppen met roken en te gaan sporten.

In deze generativiteit zijn verder meerdere subthema's te onderscheiden:

(a) Zorgzaamheid versus zelfingenomenheid en falen in zorgzaamheid

Dit betreft uitspraken die verwijzen naar het vermogen en de bezorgdheid om de zorg van anderen. Willem haalde bijvoorbeeld frequent aan hoe hij jaren zorgde voor zijn partner toen deze door een drugsgerelateerde hersenaandoening niet langer in staat was voor zichzelf te zorgen.

(b) Algemene generatieve bezorgdheid

Dit verwijst naar uitdrukkingen of bezorgdheid in verband met het leveren van een duurzame bijdrage. Het kan gaan om creatieve productie, alsook om het aanwenden van de eigen levenservaring, bijvoorbeeld om jongeren voor te lichten aangaande de gevaren van een delinquente levensstijl. Dit thema was van minder belang in het verhaal van Willem, al gaf hij wel te kennen ooit zijn ervaring te willen gebruiken om jongeren te behouden voor de gevaren van druggebruik.

(c) Kinderen

Dit punt heeft betrekking op de zorg voor en verzorging van een kind. Gewoon uitdrukking geven aan het verlangen naar kinderen scoort ook positief, in tegenstelling tot het te kennen geven van een aversie ten aanzien van kinderen. Willem had geen kinderen.

(d) Nood om nodig te zijn

Dit betreft elke uitdrukking van een diepe behoefte om nodig te zijn voor iets of iemand. Willem gaf regelmatig te kennen dat hij het nog steeds moeilijk had met de

afwijzing van zijn moeder, en met het feit dat hij als dusdanig niet belangrijk was voor haar, hoewel hij zich reeds met haar had verzoend.

(e) *Productiviteit versus stagnatie*

Deze parameter geeft uitdrukking aan persoonlijke ontwikkeling door het investeren van energie in generatieve projecten. Dit kan om creatief werk of productie gaan, zolang er duidelijke emotionele betrokkenheid en inzet waarneembaar is. Het beroepshalve vervullen van een productieverplichting wordt niet positief gequoteerd als aanwijzing voor productiviteit. De absentie van een impuls tot persoonlijke groei en ontwikkeling zal echter negatief worden gescoord. Willem spendeerde bijvoorbeeld veel tijd en energie aan het schrijven en vertalen van zijn poëzie, alsook aan het vervaardigen van schilderijen, die hij met veel trots en zorg hanteerde en toonde.

Agency

"Agency" verwijst naar de inbreng van de persoon van de delinquent zelf, de wil om gebeurtenissen te creëren, te veranderen en te beïnvloeden (Maruna, 2000, 2004; Gior-dano et al., 2002; Farrall & Calverley, 2005). Maruna (2004) maakte om *agency* te meten gebruik van een coderingsraamwerk dat hij had afgeleid uit het werk van McAdams (1992). Vier relevante thema's worden onderscheiden. In de eerste plaats *self-mastery*. Dit wijst op het succesvol streven naar het beheersen, verbeteren of controleren van het zelf. Met *status/victory* wordt verwezen naar het gevoel van verhoogde status die de respondent kan ontlenen aan een speciale erkenning of eer, zoals het winnen van een wedstrijd. *Achievement/responsibility* verwijst naar de passages waar de respondent het heeft over verwezenlijkingen en substantiële successen die hij of zij op een bepaald vlak geboekt heeft. Dit kan bijvoorbeeld te maken hebben met het overwinnen van een bepaald obstakel of uitdaging, of het opnemen van een grote verantwoordelijkheid naar anderen toe. Het laatste thema van *agency* dat door McAdams voorgesteld werd betreft *empowerment*. Men gaat zichzelf hier opkrikken, opwaarderen of opladen door de associatie met iets dat groter en machtiger dan het zelf. Dit is in de praktijk vaak een associatie met God, de natuur, of een bepaalde invloedrijke autoriteitsfiguur zoals een rechter, directeur of mentor. In het narratief van Willem is van *agency* relatief weinig sprake. Hij stortte zich op schilderen en poëzie. Hij exposeerde zelfs zijn werk en won een aantal poëziewedstrijden, wat hem duidelijk een positief gevoel gaf, gezien Nederlands niet eens zijn moedertaal is. Bij respondenten die geklasseerd zijn als stoppers komt *agency* vaak veel nadrukkelijker tot uiting, vooral met betrekking tot de overwinning van moeilijkheden. Vergelijk bijvoorbeeld het relatieve gebrek aan *agency* met het volgende uittreksel uit het narratief van een 46-jarige stopper met een vergelijkbaar traject als Willem.

Dus dat was goed voor mij, dus kon ik tegen die psycholoog zeggen: "kijk, vanaf nu, alles wat er gebeurt doe ik zelf, maar ik kom dat allemaal met u bespreken hé" dus toch een beetje onder hun goedkeurende oog... En toen is dat allemaal goed beginnen gaan, dat ik dat ook eigenlijk allemaal besepte "ik moet het zelf doen". Omdat ge ook al die jaren gewoon gewend zijt van te klagen en te zagen tegen die mensen over dit en dat.
(Desisterende respondent, 46 jaar oud)

Redemption-contamination

De twee narratieve strategieën die hier bekeken worden, zijn contaminatiesequenties en redemptiesequenties. Bij een contaminatiesequentie gaat een goede gebeurtenis erg mis en krijgt het gebeuren een wrange nasmaak. Bij een redemptiesequentie gebeurt het tegenovergestelde. Met betrekking tot de *redemption - contamination* scripts maakte Maruna (2004) wederom gebruik van het coderingsschema van McDams (1997). Hij gebruikte hoofdzakelijk de passages waarin respondenten het hoogtepunt van hun leven beschreven, de episodes waarin het diepste dal werd verhaald en keerpuntenvaringen. Willem werd voorwaardelijk in vrijheid gesteld en nadien terug opgesloten nadat hij (per vergissing) alcohol had gedronken tijdens een spelletje darts. De reactie met zijn alcohol afstotend implantaat was plots en heftig, waarna hij zelf gaan melden is bij de politie dat hij per ongeluk alcohol had gedronken. Na een gemiste uitnodiging om voor de V.I.-commissie te verschijnen om zich te verantwoorden werd hij terug in hechtenis genomen. Zijn voorwaardelijke vrijheid was een kans waar hij lang op gewacht had. Hij zat vol goede voornemens en was hoopvol. Na het incident werd hij - tegen zijn verwachtingen in - opnieuw van zijn vrijheid beroofd. Naar zijn mening heeft het volgende jaar opsluiting meer detentieschade veroorzaakt dan de voorgaande jaren. Het incident en de resulterende beslissing tot heropsluiting contamineerden deze periode.

Attributies

Attributies peilen naar hoe de respondent zich verhoudt ten opzichte van zijn daden. Bij onderzoek naar desisterend en persisterend gedrag zal uiteraard hoofdzakelijk aandacht geschonken worden aan de attributies betreffende de criminele feiten die door de respondent gepleegd zijn. Vijf verschillende vormen van attributie kunnen worden onderscheiden: (a) melding (de respondent deelt een feit mee zonder zich er voor te excuseren of het te willen rechtvaardigen), (b) toegeven (het toegeven van schuld of verantwoordelijkheid betreffende deviant gedrag en erkenning van de feiten als ethisch of maatschappelijk onacceptabel), (c) het zoeken van excuses (de respondent erkent het onaanvaardbare karakter van de gepleegde feiten, maar wijt de oorzaken aan krachten buiten zichzelf; hij wijst verantwoordelijkheid voor de feiten van de hand); (d) rechtvaardiging (de respondent neemt de verantwoordelijkheid voor de gestelde feiten op zich, maar ontkent de verwerpelijkheid van zijn daden; dit omvat onder meer het ontkennen van schade, het ontkennen van het slachtoffer, en het zich beroepen op hogere plichten en morele principes), en ten slotte (e) weigeren (waarbij de respondent de vraag naar gepleegde feiten tracht te ontwijken; dit kan gaan van subtiele ontwijkingstrategieën tot botweg weigeren te antwoorden. In het verhaal van Willem is vooral sprake van 'toegeven'.

4.4. Categorisch-vormelijke analyse

De categorische analyse van de vormelijke kenmerken van het narratieve materiaal kan inzicht verschaffen in cognitieve processen die niet duidelijk geworden zijn uit de inhoudelijke analyse alleen. Deze analytische leeswijze gaat ervan uit dat de wijze waarop narratieven worden verteld een licht kan werpen op de cognitieve processen en zelfs op de emotionele belevingen van de verteller in relatie tot bepaalde passages. Soms zijn de analytische elementen relatief rechtstreeks: zo kunnen bijwoorden zoals

"plotseling" een indicatie geven van de onverwachtheid van een gebeurtenis. Werkwoorden die een mentale actie uitdrukken kunnen een aanwijzing zijn in welke mate de gebeurtenissen bewust ervaren en mentaal verwerkt zijn. Zo dacht Willem dat zijn vader echt verliefd was op zijn moeder. Toch heeft zijn moeder hem verlaten, en begon zijn vader te drinken.

Dat tijd en plaats aangegeven worden kan een aanwijzing vormen dat men zich van een passage wil distantieëren, of er net toenadering toe zoekt. *"Vanaf vijf jaar tot veertien jaar ben ik nooit bij mijn moeder of mijn vader geweest. Ik heb nooit gekregen ... Wat moet ik zeggen? [kruist armen voor het lichaam] ... Een knuffel ... Affectie?"*

Het gebruik van passieve of actieve werkwoordsvormen kan gerelateerd worden aan de perceptie van *agency* die de verteller bij een bepaalde passage heeft. Te verwachten zinsneden in de narratieven van zowel persisterders als desisterders zullen vermoedelijk vaak in de aard van *"ik werd er in meegesleept"* te vinden zijn.

Aansluitend bij het bovenstaande voorbeeld dienen we ook rekening te houden met veranderingen in grammaticale persoon. Het verhaal wordt overwegend in de eerste persoon verteld, maar bepaalde passages, zoals de episode van mishandeling, worden hier gekenmerkt door veranderingen van persoon. Neem bijvoorbeeld de ervaring van machteloosheid wanneer de geweldpleging door de vader ter sprake komt in het verhaal van Willem: *"Ik was aan het eten. Ja, ik was aan het eten. Ik had een klein beetje gegeten. Hij zei: 'ge moet alles opeten, he! Ge moet alles opeten!' Ik zei: 'ik wil niet meer'. Hij pakt de kom, 'Plok!' [doet alsof hij iets op de grond gooit].* In deze passage ligt het initiatief duidelijk bij de vader, een indruk die versterkt wordt doordat zijn woorden geciteerd werden door de respondent. Bij het vertellen leefde hij zich in de rol van zijn vader in. De stap naar de derde persoon (de vader) drukt in dit verhaal eveneens een gevoel van onmacht uit. Verschuiving naar tweede persoon kan er op wijzen dat de respondent sympathie voor zijn standpunt tracht te verwerven door de toehoorder te betrekken. Denk hierbij aan zinsneden als: *"Je weet hoe dat gaat, eerst neem je een klein beetje en na een tijdje heb je meer nodig"* in vergelijking met: *"Je weet hoe dat gaat, ik ben begonnen met een klein beetje, en na een tijdje had ik meer nodig"*.

Omdat deze analytische vorm erg op details ingaat, lijkt hij vooral geschikt om bepaalde sleutelepisodes beter te begrijpen, of om een algemeen beeld van de cognitieve of emotionele processen en mechanismen van de verteller te krijgen. Worden er veel of net weinig passieve zinnen doorheen het narratief gebruikt? Maar ook de plaats die eventuele vormelijke veranderingen in het verhaal innemen is van belang. Bijvoorbeeld de overgang van "wij" naar "ik" als overheersend persoonlijk voornaamwoord na een bepaalde episode, of de perspectiefverandering wanneer Willem zijn vader aan het woord laat in zijn levensverhaal: *"hij zei: 'ge moet alles opeten!'"*.

De betekenende leegte

Wat niet gezegd wordt, kan ons evenzeer iets leren over de verteller als wat wel in het verhaal aan bod komt. Een verhaal lezen op zoek naar wat er niet gezegd is in relatie tot het vertelde, betekent dat men simultaan aandacht dient te hebben voor de aanwezige en de afwezige elementen in het narratief, en aandachtig op de interactie tussen beide moet letten. Rogers et al. stellen dat: *"In our interpretive poetics of languages of the*

unsayable, what is unspoken becomes an opening and a resource for exploring the layers of another person's experiences and understandings." (Rogers et al., 1999). Het verhaal van Willem bevat ook een aantal passages waar hij er niet of slechts mits grote inspanning in slaagt om zich uit te drukken.

"Jij hebt een moeder en een vader gehad, van klein tot groot he... [stilte]... Ik niet... [stilte]... Ik niet... Versta je? (Willem vraagt om een pauze om de krop in zijn keel door te spoelen met een stevige slok Fanta).

Het vermijden van de directe benoeming lijkt hier te wijzen op het feit dat hij nog steeds worstelt met wat zijn moeder hem aangedaan heeft. Vormelijk uit zich dat vaak in plots gestamel en zinnen die abrupt afgebroken worden, bijvoorbeeld omdat de respondent een krop in de keel krijgt.

De periode die de verteller in de gevangenis doorgebracht heeft is eveneens in stilte gehuld. Buiten de momenten waarop hij benadrukte wat hij heeft geleerd en verwezenlijkt in de gevangenis, wordt er nauwelijks met een woord gerept over zijn ervaringen in detentie. Wanneer hij zegt: *"Gans mijn leven is in een gevangenis geweest"*, wordt nochtans benadrukt dat het om een significante periode van zijn leven gaat. De stilte kan hier een aantal betekenissen hebben, maar het contrast tussen de twee aangehaalde zinsneden suggereert dat de ervaring hem getekend heeft.

5. BESLUIT

Narratieve analyse leent zich goed om tot de fenomenologische kant van het desistentieproces door te dringen, en vormt dus een zeer beloftevolle methode om dit veld verder uit te diepen. Zeker wanneer meervoudige analyseschema's worden gebruikt, groeit de kans dat we valide interpretaties kunnen maken. Narratieve analyse is echter niet beperkt tot onderzoek naar desistentie, maar levert zoals aangetoond evenzeer waardevolle bijdragen bij onderzoek naar allerlei andere (al dan niet criminologische) onderwerpen (vb. Cromwell, 2006). Het vermogen een dieper inzicht te krijgen in de manier waarop bepaalde veranderingen en gebeurtenissen ervaren worden in het kader van de complete persoonlijke evolutie van de respondenten is immers toepasbaar binnen een veel ruimer kader. Het sterke punt van deze werkwijze is dat ze ons toelaat een diepgravend beeld te krijgen van hoe de respondent zelf bepaalde gebeurtenissen of periodes beleefde en ze nu plaatst in zijn leven. Het narratief is uiteindelijk een erg persoonlijk verhaal, verteld vanuit de eigen beleving van de verteller en vanuit diens huidig begrip ervan. Vooral dat laatste is van belang bij onderzoek naar desistentie, aangezien het ons toelaat te kijken hoe respondenten zich voelen bij hun criminele verleden in het algemeen en feiten in het bijzonder. Het laat ons toe te zoeken naar mogelijke verschillen in de wijze waarop persisterende en desisterende respondenten hun verleden een plaats geven in hun verhaal. Door niet enkel naar de inhoud, maar ook naar de vorm te kijken krijgen we eveneens een beeld van de onuitgesproken houding die de verteller ten opzichte van het vertelde heeft. Het verschaft ons met andere woorden meerdere invalshoeken op dezelfde ruwe data. Het onderzoeksproject naar desistentie van veelplegers dat momenteel te Leuven loopt³, steunt op dit soort narratieve analyse om de levensverhalen van zowel desisterende als persisterende respon-

3 <http://www.law.kuleuven.be/linc/onderzoek/onderzoekdesistance.html>

denten optimaal te benutten en een zo diepgravend mogelijk beeld van de erg persoonlijke veranderingsprocessen aan de basis van desistentie mogelijk te maken.

LITERATUUR

- ADAMS, K. (1977). Developmental aspects of adult crime. In T.P. Thornberry (Ed.), *Advances in criminological theory*, vol. 7: *Developmental theories of crime and delinquency* (pp. 309-342). New Brunswick: Transaction Publishers.
- ANDREWS, D.A. & BONTA, J. (1998). *The psychology of criminal conduct*. Cincinnati: Anderson.
- ATKINSON, P. & DELAMONT S. (2006). Rescuing Narrative from Qualitative Research. *Narrative Inquiry* 16, 1, 164-172.
- BEHAR, R. (1993). *Translated Woman: Crossing the Border with Esperanza's Story*. Boston: Beacon.
- BILTON T. et al. (1996). *Introductory Sociology*. 3e uitgave. London: Macmillan.
- BOTTOMS, A., SHAPLAND, J., COSTELLO, A.D.H. & MUIR, G. (2004). Towards desistance: theoretical underpinnings for an empirical study. *Howard Journal of Criminal Justice*, 43, 368-389.
- ALLEN BOUFFARD, L., & LAUB, J. H. (2004). Jail or the army: Does military service facilitate desistance from crime?. In S. Maruna, & R. Immerigeon (Eds.), *After Crime and Punishment: Pathways to Offender Reintegration* (pp. 129-151). Cullompton: Willan Publishing.
- BRUNER, J. (1986). *Actual Minds, Possible words*. Cambridge: Harvard University Press.
- BRUNER, J. (1990). *Acts of Meaning*. Cambridge: Harvard University Press.
- BURNETT, R. (1992). *The Dynamics of Recidivism*. University of Oxford: Centre for Criminological Research.
- BURNETT, R. & ROBERTS, C. (Eds.) (2004). *What works in probation and Youth Justice: developing evidence-based practice*. Cullompton: Willan Publishing.
- BURNETT, R. & MARUNA, S. (2006). The Kindness of Prisoners: Strengths-based resettlement in theory and in action. *Criminology & Criminal Justice* (6) 1, 82-105.
- CLARKE, R.V. & CORNISH, D.B. (1986). *The reasoning criminal: Rational choice perspectives on offending*. New York: Springer.
- CRONON, W. (1992). A place for stories: Nature, History and Narrative. *Journal of American History*, 78 (4), 1347-1376.
- CROMWELL, P. (2006). *In their own words. Criminals on crime. An anthology*. Los Angeles: Roxbury.
- CUSSON, M. & PINSONNEAULT, P. (1986). The decision to give up crime. In Cornish, D.B. & Clarke, R.V. (Eds.), *The reasoning criminal* (pp. 72-82). New York: Springer-Verlag.
- DITTON, J. (1979). *Part-time crime: an ethnography of fiddling and pilferage*. London: Macmillan.
- EZELL, M. E. & COHEN, L. E. (1998). *Desisting from Crime: Continuity and Change in Long-Term Crime Patterns of Serious Chronic Offenders*. Oxford: Oxford University Press.
- FARRALL, S. (2002). *Rethinking what works with Offenders: Probation, social context and desistance from crime*. Cullompton: Willan Publishing.
- FARRALL, S. (2004). Social capital and offender reintegration: making probation desistance focused. In Maruna, S. & Immerigeon, R. (Eds.) *After Crime and Punishment. Pathways to offender reintegration* (pp. 57-84). Cullompton: Willan Publishing.
- FARRALL, S. & BOWLING, B. (1999). Structuration, human development and desistance from crime', *British Journal of Criminology*, 1999, 253-268.

- FARRALL, S. & CALVERLEY, A. (2005). *Understanding desistance from crime: new theoretical directions in resettlement and rehabilitation*. Milton Keynes: Open University Press.
- FARRALL, S. & MARUNA, S. (2004). Desistance-Focused Criminal Justice Policy Research: Introduction to a Special Issue on Desistance from Crime and Public Policy. *The Howard Journal of Criminal Justice* 43 (4), 358-367.
- FIVUSH, R. & BUCKNER, J.P. (2003) Creating Gender and Identity Through Autobiographical Narratives. In Fivush, R. & Haden, C. A. (eds.) *Autobiographical Memory and the Construction of a Narrative Self: Developmental and Cultural Perspectives* (pp. 149-168). Mahwah : Lawrence Erlbaum Associates.
- GENDREAU, P., LITTLE, T. & GOGGIN C. (1996). A meta-analysis of the predictors of adult offender recidivism: What Works! *Criminology*, 34(4), 575-608.
- GIORDANO, P.C., CERKOVICH, S. & RUDOLPH, J.L. (2002) Gender, crime and desistance: toward a theory of cognitive transformation. *American Journal of Sociology*, 990-1064.
- GOTTFREDSON, M. & HIRSCHI, T. (1990). *A General Theory of Crime*. Stanford: Stanford University Press.
- GRAHAM, J. & BOWLING, B. (1995). *Young people and crime*. London: Home Office Research Studies 145. London: Home office.
- HORNEY, J.D. (1995). Criminal careers in the short-term: intra-individual variability in crime and its relation to local life circumstances. *American Sociological Review*, 60, 655-673.
- KENYON G. M. & RANDALL, W.L. (1997). *Restorying our lives - Personal Growth Through Autobiographical Reflection*. Westport; London: Praeger.
- KNIGHT, B.J., OSBORN, S.G. & WEST, D.J. (1977). Early marriage and criminal tendency in males. *Brittish Journal of Criminology*, 17, 348-360.
- KUKLA, R.K. (2006). An examination of decision making and desistance from marihuana use. In P. CROWELL (Ed.), *In their own words. Criminals on crime. An anthology* (pp. 330-340). Los Angeles: Roxbury.
- LATIMER, J., Dowden, C. & Muise, D. (2001) The effectiveness of restorative justice practices: a meta-analysis, Dept of Justice Canada, Res. and Statistics Division.
- LIEBLICH, A. & JOSSELSOON, R. (eds.) (1994) *Exploring Identity and Gender: The Narrative Study of Lives*. Londen: Sage
- LIEBLICH, A., TUVAL-MASHIACH, R. & ZILBER, T. (1998). *Narrative Research: Reading, Analysis, and Interpretation*. London: Sage Publications.
- LIPTON, D., MARTINSON, R. & WILKS, J. (1975). *The Effectiveness of Correctional Treatment: A Survey of Treatment valuation Studies*, Praeger Press, New York.
- MAGUIRE, M. (1982). *Burglary in a Dwelling*. London: Heinemann.
- MAGUIRE M. & RAYNOR, P. (2006). How the Resettlement of Prisoners promotes desistance from crime: Or does it? *Criminology and Criminal Justice* 6(1), 19-38.
- MARTINSON, R., (1974). "What Works? – Questions and Answers about Prison Reform", *The Public Interest*, 35, 22-54.
- MARUNA, S. (1997). Going Straight: Desistance from Crime and Self-Narratives of Reform. In Farrall, S. (Ed.) (1999). *The Termination of Criminal Careers* (pp. 175-212). Aldershot, UK: Ashgate.
- MARUNA, S. (2000). Criminology, Desistance and the Psychology of the Stranger. In CANTER, D. & L. ALISON (Eds.) *The Social Psychology of Crime: Groups, Teams and Networks*, vol. 111 (pp. 289-320). Ashgate: Hants.
- MARUNA, S. (2004). *Making Good. How ex-convicts reform and rebuild their lives*. Washington: American Psychological Association.

- MARUNA, S. & IMMARIGEON, R. (Eds.) (2004). *After Crime and Punishment. Pathways to offender reintegration*. Cullompton: Willan Publishing.
- MCADAMS, D. P. (1988). *Power, intimacy and the life story. Personological inquiries into identity*. The Guilford Press: New York & London.
- MCADAMS, D.P. (1992). *Coding Autobiographical episodes for themes of agency and communion*. Evanston: Foley Centre for the Study of Lives, Northwestern University.
- MCADAMS, D. P. (1993). *The stories we live by. Personal myths and the making of the self*. New York: William Morrow.
- MCADAMS, D.P., DIAMOND, A., DE ST. AUBIN, E. & MANSFIELD, E. (1997). Stories of commitment: The psychosocial construction of generative lives. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72, 678-694.
- MCGUIRE, J. (1995). *What works. Reducing offending*. Chichester: Wiley.
- MCNEILL, F. (2006). A desistance paradigm for offender management. *Criminology & Criminal Justice* (6)1:39-62.
- NUYTIENS, A., CHRISTIAENS, J. & ELIAERTS, K. (2007). Stoppen of doorgaan? Recent onderzoek naar 'desistance from crime' bij persistente jeugddelinquenten. *Panopticon*, 28, 2, 41-56.
- MEEUS, W., BRANJE, S. & OVERBEEK, G. (2004). Parents and partners in crime: A six year longitudinal study on changes in supportive relationships and delinquency in adolescence and young adulthood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 45,7, 1288-1298.
- MISCHKOWITZ, R. (1994) Desistance from a delinquent way of life? In E.G.M. WEITEKAMP & H.J. KERNER (Eds.), *Cross-national longitudinal research on human development and criminal behavior* (pp. 303-327). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- POLKINGHORNE, D. E. (1988). *Narrative knowing and the human sciences*. Albany: State University of New York Press.
- POLKINGHORNE, D. E. (1997) Narrative and Personal Identity. In: Smith, D. & Halling, S. (eds.) (2006). *Phenomenology and Narrative Psychology* (pp. 31-68). The Simon Silverman Phenomenology Center. Duquesne University: Pittsburg.
- RAND, A. (1987). Transitional life events and desistance from delinquency and crime. In: Wolfgang, M.E., Thornberry, T.P. & Figlio, R.M. (Eds.), *From boy to man, from delinquency to crime* (pp. 134-162). Chicago: University of Chicago.
- REX, S. (1999). Desistance from offending: Experiences of probation. *The Howard Journal*, 38, 366-383.
- RIESSMAN, C.K. (1993). *Narrative Analysis*. Qualitative Research Methods Series, vol. 30. Newbury Park: Sage.
- ROSALDO, R. (1989). *Culture and truth: the remaking of the social analysis*. Boston: Beacon.
- ROSE, D. (1990). Living the Ethnographic Life. *Qualitative Research Methods*, Vol. 23.
- ROSENTHAL, G. (1997). National Identity or Multicultural Autobiography: Theoretical Concepts of Biographical Constitution Grounded in Case Reconstructions. In: JOSSELSOON, R. & LIEBLICH A. (Eds.) (1997) *The narrative study of lives*, Vol. 5. (pp. 21-40). Londen: Sage.
- ROSS, R.R., FABIANO, E.A. & EWLES, C.D. (1988). Reasoning and rehabilitation. *International Journal of offender therapy and comparative criminology*, 32, 29-35.
- RUTTER, M. (1996) Transitions and Turning Points in Developmental Psychopathology: As applied to the Age Span between Childhood and Mid-adulthood. *International Journal of Behavioral Development* 19, 603-626.
- SAMPSON, R. and LAUB, J. (1990) Crime and Deviance Over the Life Course: The Salience of Adult Social Bonds. *American Sociological Review* 55, 609-627.

- SAMPSON, R. J. & LAUB, J.H. (1993). *Crime in the Making: Pathways and Turning Points Through Life*. Cambridge Mass.: Harvard University Press.
- SAMPSON, R.J. & LAUB, J.H. (1995). Understanding variability in lives through time: contributions of life-course criminology. *Studies on Crime and Prevention*, 4, 143-158.
- SAMPSON, R. J. & LAUB, J.H. (2003). Life-course desisters? Trajectories of crime among delinquent boys followed to age 70. *Criminology* 41(3), 301-340.
- SHOVER, N. (1983). The later stages of ordinary property offender careers. *Social problems*, 31, 208-218.
- SHOVER, N. (1985). *Aging criminals*. Beverly Hills: Sage.
- SHOVER, N. (1996). *Great pretenders: pursuits and careers of persistent thieves*. Boulder: Westview Press.
- SHOVER, N. & THOMPSON, C. (1992). Age, differential expectations and crime desistance. *Criminology*, 30 (1), 89-104.
- SINGER, J.A. & BLUCK S. (2001). New Perspectives on Autobiographical Memory: The Integration of Narrative Processing and Autobiographical Reasoning. *Review of General Psychology*, 5(2), 91 – 99.
- STEWART, A. J., FRANZ, C. & LAYTON L. (1988). The changing self: using personal documents to study lives. *Journal of Personality*, 56, 41-74.
- SYKES, G. M. & MATZA, D. (1957). Techniques of neutralization: a theory of delinquency. *American Sociological Review*, 22, 664-673.
- UGGEN, C. (2000). Work as a turning point in the life course of criminals: a duration model of age, employment and recidivism. *American Sociological Review*, 67, 529-546.
- WARR, M. (1998). Life course transitions and desistance from crime. *Criminology*, 36, 183-216.
- WHITE, H. (1989). The Rhetoric of Interpretation. In P. Hernadi (Ed.), *The rhetoric of interpretation and the interpretation of rhetoric* (pp. 1-22). Durham: Duke University Press.